

col·laboracions festeres

HOMENAJE AL MESTRE ÁNGEL BERNAT BENEYTO

El domingo 1 de mayo de 2016, a las 19 horas, tuvo lugar en la Sala Joan de Joanes, de Bocairent, un emotivo homenaje al Director y Compositor, Ángel Bernat Beneyto. Organizado por la Familia Bernat Sempere, y con la colaboración del M.I Ajuntament de Bocairent, se presentó al público un CD recopilatorio de obras para piano, y piano y canto del mestre Bernat, titulado "El nostre Homenatge".

Gemma Santonja, perteneciente a la rama familiar, Santonja Bernat, presentó con gran sensibilidad y emotividad el acto. José Bernat Sempere, organista de la Parroquia y único hijo de Ángel Bernat Beneyto, que, gracias a Dios, continúa físicamente entre nosotros, glosó la figura de su padre, con una enorme carga emotiva, y destacó el significado de su obra para piano, sus características y su trascendencia cultural. En su intervención, aprovechó la ocasión, para citar a su amigo, Miguel Cantó, que escenificó, en ocho ocasiones, en los años cuarenta y cincuenta, La Caraba, obra lírica del autor, junto a Paquita García. Miguel Cantó, presente en el acto, fue ovacionado por el público de forma atronadora, al ser mencionado por José Bernat Sempere.

También se interpretaron algunas piezas musicales para piano del autor, excelentemente interpretadas por la joven pianista grancanaria, Tania Rodríguez Suárez, acompañada magistralmente con la flauta travesera por la también intérprete insular, Sara Brito. Ximo Martínez, ha sido el director del proyecto de edición del CD.

Ángel Bernat Beneyto, es autor de la música del Himne a Bocairent, himno Oficial del municipio, desde 1979, con letra de Julián Herrero Aleixandre, que contó con el impulso de Joan Beneyto Bernácer, presidente del Centre Valencianiste de Bocairent, y que fue estrenado el 2 de febrero de 1933.

El 26 de noviembre de 1972, fue recuperado, en el Teatre Avenida, en la festividad de Santa Cecilia, bajo la batuta de Francisco Belda Ferre, director de la Unión Musical de Bocairent (1969-1994). Francisco Belda fue el artífice de aquel exitoso reestreno, acompañado por su padre, Felipe Belda Calatayud, director de la Unión Musical (1960-1969).

Ángel Bernat Beneyto, compuso, con gran inspiración para piano y banda, con gran variedad de marchas, pasodobles, cuplés, zarzuelas, música religiosa, etcétera.

El cálido homenaje del público, con una Sala, que registró un lleno de solemnidad, acreditan, una vez más, el cariño del

municipio hacia el compositor Ángel Bernat Beneyto, como referente musical y ético.

La gran calidad del CD, con la fantástica y excelente actuación de sus intérpretes, conformaron un trabajo de gran calidad artística y musical, que elevan la figura del Mestre Bernat a un relevante reconocimiento por la autoridad que le confiere haber sido grabado desde la excelencia y la brillantez de la pianista, flautista, soprano, tenor, y el director del proyecto de edición.

En nombre de la familia Bernat, muchas gracias a todos los asistentes, a las sociedades musicales y culturales, a los intérpretes, y al M.I Ilustrísimo Ajuntament de Bocairent, por su colaboración.

Javier Bernat Silvestre

LA TÍA MATI Y “ELS PAPERETS”, MÁS DE MEDIO SIGLO

Matilde Castelló Pastor, mi tía Mati, nació el 18 de febrero de 1930 en nuestro pueblo, dentro de la familia “dels Jàvenes”. Hoy día, es viuda de Paco, “el del Jerró” y es conocida por vivir en la emblemática Subida de la Barrera. Su casa es un referente en nuestras fiestas por tener los balcones orientados hacia la Plaza del Ayuntamiento y llevar a cabo cada día del patrón la tradición de tirar “els paperets” o “aleluyes”. Para mí y el resto de sobrinas y sobrinos es una pieza fundamental a la que queremos y admiramos constantemente por su fortaleza. Por eso, los que la tenemos cerca día a día, tenemos también la suerte de disfrutar y conocer, desde dentro, una vertiente de nuestra fiesta tan original y curiosa como única. Esta tradición, para quien no lo sabe, son trocitos de papel de muchos colores dentro de los cuales, encontramos una frase típica vinculada a una “filà” o comparsa.

Sin embargo, aunque sabemos que ella es la encargada de lanzarlos desde hace cincuenta y siete años, desconocemos el origen del porqué en nuestro pueblo lanzamos estos papeles coloridos con frases tan originales como *A San Blas, patrón glorioso y a todo Bocairente honran los Españolaletos con afán y amor ferviente* o *Viva el Tercio de Zuavos, viva la gente de humor que son mozos de gran valor nunca bastante elogiados, y no un simple confeti*. Y decimos desconocemos, porque aunque hemos estado indagando con la Junta de Fiestas y nos hemos reunido con Miguel Cantó, un gran sabedor de la fiesta bocairentina, que se puso manos a la obra para conocer el origen de esta tradición y al cual agradecemos su arduo trabajo, nos encontramos en que en ningún sitio queda recogido el origen. Pero, mientras lo desconozcamos, podremos pensar que esta peculiar tradición es fruto de la audacia e ingenio que nos caracteriza “als bocairentins”.

Lo que sí sabemos y conocemos bien cierto es todo lo que la tía Mati, a sus ochenta y seis años, nos cuenta cuando le preguntamos por esta y otras tradiciones de nuestro pueblo. Y es que a ella le encanta que sus sobrinos vayamos a hablar con ella. Lo que más le gusta es sacar fotos y explicarnos quiénes son y la anécdota que conlleva cada una de ellas. Por ejemplo, cuando llegamos a la foto familiar donde aparecen sus padres, hermanas, cuñados y sobrinos, nos señala y nos cuenta al detalle quién es cada uno de ellos.

Muy satisfecha, le encanta contarnos que su padre y por ende, mi bisabuelo ya era un “festerot”, el “Jàvene”, que pertenecía a la “filà” Españolaletos, donde su hija Paquita junto a Juliana (mi abuela) fueron capitana y embajadora; y unos años después, fue capitán su nieto Juan Manuel. También

nos recuerda que el día de la Entrada por la mañana, en la entrada de bandas, su padre era el que se encargaba, con palabras textuales de ella: “de metxar els globos que fea amb fil de ferro y cotompel”. Y, si le seguimos preguntando, con los ojos llorosos y a la vez riendo, nos cuenta que todavía recuerda a la tía Pepita y a ella chillándose con su padre días antes de fiestas por haberlo dejado todo a última hora ya que a ellas les tocaba ayudarlo a montar el globo. Cuando acaba de contarnos la historia nos afirma orgullosamente: “És que mon pare era una artista”.

Por todas sus explicaciones, sabemos que estos globos se lanzaban desde el castillo; primero, desde abajo; después, desde arriba del mismo. Además, nos cuenta que esto resultaba tan atractivo que un sacerdote de aquí que trabajaba en Gandía, se llevó los planos de estos globos para poder mostrarlo allí. Pero a pesar de su atractivo, nadie de la familia ni de nuestro pueblo siguió construyendo estos globos.

Sin embargo, quién nos iba a decir que unos años más tarde, nuestra familia, con la tía Mati, tendría otra labor tan importante en las fiestas patronales. En un principio, “les aleluyes”, se lanzaban desde encima de la casa “de l’arc”, pero a finales de los años cincuenta, se decidió que serían lanzadas desde su casa y la casa de enfrente, de Àngel Vanyó. Lamentablemente, no hemos podido llegar a saber el porqué de esta tradición ni el porqué de este cambio. Pero, nos quedamos con la ilusión que esta tradición significaba para nuestra familia. La tía se emociona contando cómo disfrutaba el día de Sant Blai cuando llegan los tacos de “paperets” a casa y los deshoja para que cuando se tiren, caigan bien separados.

Y es que el día de nuestro patrón, ella es ilusión en estado puro. A primera hora, junto con su hermana María, se va a ver la diana y después acuden a misa; pero ella ya se preocupa de dejarse de buena mañana el puchero al fuego para que cuando termine la misa, esté más o menos apunto. Allí, siempre comen la tía Maruja y el tío Joaquín, y sobre las 16.30, ya vamos acudiendo todos los sobrinos y familia para merendar ya que nos tiene la mesa preparada con pastas típicas de fiestas. Aunque todos los años repetimos prácticamente lo mismo, cada año resulta ser una vivencia diferente. Unos, somos más; otros, menos; pero eso sí, siempre nos quitamos todas las pulseras y sortijas ya que antes de la procesión la tía siempre termina recordándonos que a su madre le cayó una pulsera de oro tirando “les aleluyes” y nadie la encontró.

En mi caso, yo he sido festeria desde nacimiento. Primero, granadera y después, suava y durante muchos años he vivido la fiesta desde abajo, viendo como “els paperets” caían desde el balcón. Ahora, estos últimos años, la vivo desde arriba y la verdad es que resulta igual de emocionante ver entrar a Sant Blai en la plaza y tirarlos yo misma. Pero también es muy bonito contemplar cómo la tía se emociona de ver que todos están ahí en su casa, por lo que considero que ser sobrina de Matilde Castelló y vivir esta tradición desde dentro, es un privilegio que no todos conocen. Para todos sus familiares y allegados que conocemos la bondad y la generosidad que la caracterizan, vivir esta parte de la fiesta con ella significa disfrutar ya que la felicidad que nos transmite es inmensa.

Por todo ello, me gustaría agradecer a la tía Mati toda la ilusión que nos transmite día a día, y especialmente, el día del patrón, cuando tiramos “els paperets” o “aleluyas”. Estamos seguros que Sant Blai nos la cuidará bien y esta tradición permanecerá durante muchísimo tiempo más.

Mª Carmen Puerto Beneyto

LA MÚSICA PER A SUAVOS: DES DE LA SEUA CREACIÓ FINS A LA FI DEL SEGLE XIX. EL PASDOBLE “EL SUAVO”

Des de la creació dels suavos francesos a les guerres colonials d'Algèria el 1830 s'han compost nombroses peces dedicades a aquest cos de soldats francesos, tant per compositors més o menys reconeguts com per creacions populars.

Buscant informació sobre el possible origen del pasdoblet “El Suavo” (del qual parle després), que des de principis del s. XX s'interpreta a les festes de Bocairent, i del qual el mestre Luis Cuello Pastor va fer un arranjament i el va donar a la fil·la el 1917, ha sorgit una quantitat important d'obres relacionades amb ells, tant amb els suavos francesos, els pontífics, els carlistes, a Sudamèrica, Centreeuropa, com amb balls de saló, sarsuela, operetes o composicions per a piano.

Ací farem una relació cronològica de la informació trobada.

La primera peça és, lògicament, una marxa militar, datada el 1855 amb el títol “Marche du 1er Zouaves” (Marxa per al 1r Regiment d'Infanteria de Suavos Francesos). Es va compondre al setge de Sebastopol, a la Guerra de Crimea, i ràpidament es va adoptar per als altres regiments de suavos, modificant lleugerament la lletra.

Aquesta marxa s'inicia amb una melodia de corneta (identificatiu dels suavos), seguida per la 2a secció, on la lletra diu: “Baix el sol ardent d'Algèria, el nostre estandard flotava calm i vencedor...”. Li segueix una tercera secció “Trio”, per a repetir la tornada.

Aquesta marxa per al 1r regiment està transcrita per E. Marín. També existeix la marxa per al 3r i per al 4t regiment de suavos, arranjades respectivament per A. Pericat (director de la música del 3r regiment de suavos) i per M. Pipelart (director de la música del 4t regiment a Tunísia).

El toc característic dels suavos i la tornada son idèntiques, i tan sols canvia la secció anomenada “Trio”. En totes aquestes apareix el següent subtítol: “Sobre els motius del cèlebre Cant dels Suavos, d'Alfred de Brehat, música de Victor Boulard de Suchas”. Aquestes marxes també es reconeixen amb el nom popular de “Papa L'Arbi” (són les primeres paraules del toc dels suavos: “pan! pan! l'Arbi...”).

Cal dir que també existeixen altres “cants dels suavos” diferents al ja anomenat, i que aquest ha quedat com el més popular.

Tambe l'any 1855 es publica a París el llibre *Les Chants de L'Armée Française* (Els Cants de l'Exèrcit Francés), on George Kastner escriu una cançó per a cadascuna de les armes de l'exèrcit (artilleria, gendarmeria, infanteria lleugera, etc.), sent el núm. 11 de la segon part el "Chant des Zouaves".

És una cançó composta per a quatre veus d'home (dos de tenor i dos de baix) amb acompanyament de piano i que es repeteix quatre vegades amb diferents lletres, començant així: "Si l'Europa té els seus valents, França té els seus herois, honors als ferotges Suavos lluitadors sense rivals..."

George Kastner (1810-1867) també va publicar el 1848 el *Manuel Général de Musique Militaire* (Manual General de Música Militar), una obra extensa on parla de "...la història de la música militar des de l'antiguitat..., la nova organització instrumental segons les ordenances (de França) de 1845..., dels instruments que la componen, especialment els nous instruments de M. Adolphe Sax... i d'algunes instruccions per a la composició i interpretació de la música militar"

L'any 1859 apareix la primera composició per a suavos a Espanya. És un "pasdoble per a piano" amb el títol de "Los Zuavos", del compositor Emilio Passuti y Pérez, del qui hi ha poca biografia coneguda. Era pianista i compositor, i va morir el 1879 a Gijón. Pertanyia a la "Sociedad Filantrópica-Filarmonica La Armonía", i també dirigia la seua banda, donava classes de piano particulars "a familias acomodadas" i també a la seua acadèmia.

Possiblement nasquera a Madrid, ja que a la premsa de l'època apareix la notícia de la mort de son pare, Manuel Passuti, (apoderat del Duc d'Osuna) el 1856, i del qual hi ha un retrat al Museo del Prado de Madrid i l'actuació al Teatre del Conservatori de Madrid substituint un altre pianista el 1860.

Encara que amb el subtítol "pasdoble per a piano", té el ritme característic de la polca, que ja estava posant-se de moda als salons de ball.

La polca es balla fent tres passos laterals i el quart alçant el peu, com es pot comprovar a la partitura en els compassos 1-2, 6-7 i 8-9.

Aquest compositor a les seues polques utilitza el ritme repetidament, per la qual cosa aquesta composició l'ha anomenada "pasdoble", encara que seria més correcte "pasdoble-polca"

La mateixa partitura es torna a editar el 1879 com a "Los Zuavos del Papa", a l'editorial de Casimiro Martín, a Madrid, i en les dues edicions apareix la dedicatòria a "Manuel de Les y Passuti. Segundo Comandante Tte. Coronel del Batallón Cazadores de Tarifa nº 6".

Aquesta peça pertany a una col·lecció anomenada "Episodios de la Guerra de Italia" i que en el diari *La España* del 8 de juliol de 1859 diu un crític: "No se concibe como un italiano (ho diu pel cognom), ha encontrado la manera de poner en ridículo la guerra de Italia. El Sr. Passuti buscaba sin duda motivos para sus notas y no ha encontrado más que pretextos... Es curioso saber que la guerra se toca y se baila...". Evidentment, no li van agradar aquestes composicions.

L'arranjament per a banda d'aquesta peça, com la que comentaré després d'A. Milpáger, ja està a l'arxiu de les dues bandes de música de Bocairent, així com a la Filà Terç de Suavos.

També al mateix any es compon la sarsuela *El Zuavo*, per Cristóbal Oudrid (1825-1877) i amb lletra de Pedro N. de Sobrado. S'estrena al Teatro del Circo de Madrid el 28 de juny de 1859, amb un èxit discret. Es representà també els dies següents amb motius benèfics. Se subtitula "juguete lírico-dramático vascongado, en un acto, en verso" i del que es pot veure el llibret original a la BNE. Al repertori de l'SGAE està registrada aquesta obra, però m'han informat que no hi ha partitura.

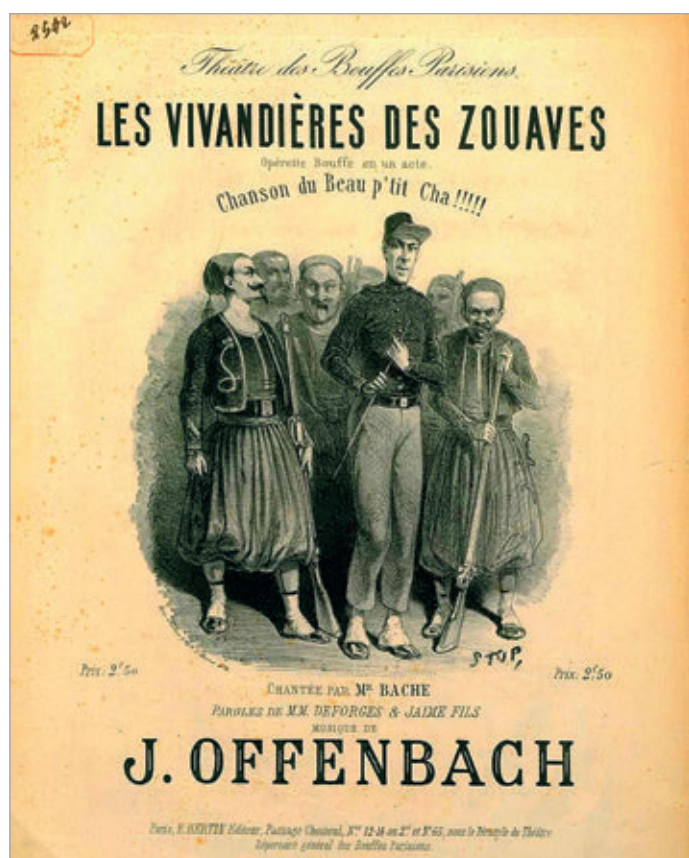
Curiosament, al mateix article esmentat anteriorment del diari *La España* (1859) es fa un comentari d'aquesta sarsuela: "Pero el Teatro del Circo, más trascendental, más filosófico, ha querido rivalizar con el teatro de la guerra y ha puesto en escena el juguete nuevo, en un acto, titulado El Zuavo. Solo la empresa del Teatro del Circo se atrevería a presentar como un juguete a un soldado de Napoleón".

Per aquestes dates, els suavos ja eren un cos de l'exèrcit francès molt reconegut a tota Europa, motiu pel qual es componen nombroses obres dedicats a ells.

També al 1859, el compositor francès d'origen alemany Jacques Offenbach (1819-1880) compon l'opereta bufa *Les Vivandières des Zouaves* (Les Cantineres dels Suavos), també titulada *Les Vivandières de la Grand Armée*, de la qual tan sols es conserva la "Chanson du Beau Petit Cha!!!". Sobre aquesta cançó, el compositor francès Philippe Musard (1792-1859) escrigué una polca-masurca el 1859.

El mateix any, el compositor danès Hans C. Lumbye (1810-1874), conegut com el "Strauss del nord" escriu el galop "Les Zouaves". El galop és una dansa ràpida originària de l'Europa central, que imita el galop dels cavalls.

El 1861 la compositora francesa Auguste Holmès (1847-1903) escriu la "Marche des Zouaves", per a piano sols. Cu-

riosament és la primera obra que apareix en la seua extensa biografia, el manuscrit de la qual està a [gallica.bnf.fr/ Bibliothèque Nationale de France](http://gallica.bnf.fr/Bibliothèque Nationale de France)”.

Hans C. Lumbye torna a dedicar una altra obra als suavos l'any 1866. En aquest cas “Les Zouaves Quadrille”. La quadrilla és un ball de saló que va sorgir a finals del s. XVIII a França i que va obtenir la seua màxima popularitat en la meitat del s. XIX. És un ball derivat de l'antiga “contradansa anglesa” del s. XVII. Es balla en forma de quadre i està format per cinc xicotetes peces: “le pantalón, l'ete, la poule, la pastourelle i la finale”.

Aquest any (1866) apareix publicat a Madrid un text del “Ball dels Suavos”, que es pot consultar a la BNE. No s'esmenta l'autor, i al pròleg ens diu que “*Viendo la aceptación que va adquiriendo dicho baile, y no siendo posible a muchos jóvenes concurrir a las academias, he creído conveniente publicar su relación para que puedan enterarse de él sin necesidad de maestro*” i que “*...ha hecho que este baile sea a la par que airoso y elegante, digno del ilustrado y elegante público a quien lo dedica.*” Després passa a explicar tots els moviments i passos que les parelles han de realitzar.

Tot i que no hi ha partitures d'aquest ball, a la pàgina 8 diu: “*...cogiendo los caballeros sus respectivas parejas, marchando de esta manera una rueda, el vals a bailar empezarán con mucha gracia y soltura...*”, per la qual cosa podem pensar que es ballava amb la interpretació de valsos.

El 1868 es publica “El Zuavo”, del compositor i músic major de l'exèrcit Álvaro Milpáger y Díaz (1840-1889). Encara que ve denominada com a “pasdoble-polca” té totes les característiques rítmiques, melòdiques i formals de la polca

europea de la segona meitat del s XIX, com he explicat a la composició de E. Passuti. Va aparèixer editada a la revista musical *Eco de Marte*, del també músic major José Gabaldá Bel (1818-1870).

Evidentment, no està relacionada amb la Filà Terç de Suavos de Bocairent ni composta per a les festes de Moros i Cristians, però crec que seria interessant que també passara a formar part de l'arxiu de la filà per les circumstàncies històriques en les quals es va compondre, així com a donar-la a conèixer als membres de la filà i a la resta del poble, i si es considera convenient, utilitzar-la en alguna desfilada de caràcter històric, com fa alguns anys va ser la “Publicació històrica” amb trages antics.

La Filà Terç de Suavos es va fundar el 1867. I un any després, el 1868 l'infant “Alfonso Carlos de Borbón”, germà de l'aspirant al tro carlista en eixe moment, Carlos VII, es va allistar al “Batalló dels Suavos Pontificis”. Aquest fet, que tingué gran rellevància a l'Espanya de l'època, pot ser que portara al compositor, que en eixos moments estava destinat a Madrid, (encara que a la partitura original no s'especifica ni hi ha documentació al respecte) a “dedicar” o a “homenatjar” amb aquesta composició al “suavo” més conegut i important d'eixe moment, l'infant “Alfonso Carlos de Borbón”, ja que els “suavos carlistes” no apareixerien fins al retorn de l'infant a Espanya el 1872, quan va ser designat general per a Catalunya i va combatre a la III Guerra Carlista (1872-1876). Com dic, açò és tan sols una possibilitat i no està acreditat documentalment.

Com he dit abans, aquesta composició també està disponible a las dues bandes de música de Bocairent i a la Filà Terç de Suavos.

El pasdoble “El Suavo” (arr. Luis Cuello Pastor. 1917, Bocairent)

El punt d'inici de tot açò comentat anteriorment va ser el descobriment, en un enregistrament (CD) de la Banda Municipal de Granada, d'una peça titulada “Granada Mora”, de compositor anònim, que era el que a Bocairent coneixem com el pasdoble “El Suavo”, i al qual el músic bocairentí Luis Cuello Pastor va fer un arranjament i el va donar a la Filà Terç de Suavos el 1917. Aquesta peça està interpretada per l'“antigua tuna del Distrito Universitario de Granada”, que també participa al CD.

Quant a partitures, amb aquests noms n'he trobat diverses que seguidament explico. En totes aquestes apareix com a compositor José García, i com a propietari del *copyright* J. Rowies, amb arranjaments per a diferents instruments. Cal dir que en aquestes versions, els quatre compassos de la introducció són melòdicament diferents, encara que les notes estructurals de la melodia són les mateixes. En l'enregistrament de la Tuna Granadina, aquestos compassos són idèntics als que s'interpreten a Bocairent.

La primera ve titulada com a “Nina Pancha, (Granada), le célèbre paso-doble espagnol, dit la Sardine”. És una adapta-

PASODOBLES GRANADINOS 2 (e himnos)
BANDA MUNICIPAL DE GRANADA
Director MIGUEL SÁNCHEZ RUZAFÁ
Coros: Federico García Lorca, Coro Clásico y Coro el Carmelo
Rondalla: Antigua Tuna del Distrito Universitario - Tenor: Pablo Martín Reyes

PASODOBLES DE DESFILE	PASODOBLES TOREROS	19 ORGIVA
1 EL CONSERJE J. M. Montero	10 ATARFEÑO R. Oropesa	Letra: Adaptada de poema de M. J. Carrascosa Salas Música: Fco. Higuero Rosado
PASODOBLES DE CONCIERTO	11 TOROS EN GRANADA A. Montero	20 CULLAR VEGA Letra: S. Alonso López Música: Francisco Higuero Rosado
2 MONACHIL Carlos Rodríguez	13 ANTONIO ORTIZ J. Sapena	21 ALFACAR Letra: Rafael García Solana Música: Francisco Higuero Rosado
3 JUAN MARIA Ángel López Carreño	PASODOBLES CON RONDALLA	22 HIMNO-MARCHA DE LA ESCUELA DEL AVE MARÍA Letra: T. Hernández Redondo Música: J. M. Montero
4 FRANCISCO MANUEL Miguel Sánchez Ruzafa	14 MADROÑERAS Y MANTILLAS J. Millán Torres	23 GRANADA (Himno Oficial) Agustín Lara Arreglo: Luis Megías Castilla
5 EL RUISEÑOR DE LA ALHAMBRA Francisco Sarabia	15 GRANADA MORA Anónimo	
PASODOBLES FLAMENCOS	HIMNOS	
6 CHURUMBELERIAS E. Cebrián	16 NIÑOS DEL MUNDO Letra: J. M. Garrido Lopera Música: Fco. Higuero Rosado	
7 ALBAYCIN EN FIESTAS L. Megías	17 LOJA Letra: Miguel Ruiz del Castillo Música: Fco. Higuero Rosado	
8 MANOLILLO EL DE “GRANA” F. Jiménez	18 HIMNO A GRANADA Letra: Luis Sánchez Díaz-Guerra Música: E. Cebrián	
9 GENERALIFE M. Palma		

NINA PANCHA
(GRANADA)
LE CÉLÈBRE PASO-DOBLE ESPAGNOL
dit: «LA SARDINE»
JOSÉ GARCÍA
T. de Paso-Doble
M. CAMIA
Transcription & Arrangement de

Formalment (l'estructura) i harmònicament és idèntica, i tan sols hi ha xicotetes diferències melòdiques, que no impedeixen que qualsevol oient la reconega.

Posat en contacte amb les formacions granadines (banda i tuna), m'informen que aquesta peça la coneix la tuna des dels anys 50 del s. XX, que la va “portar” el que en aquell moment era el director de la tuna, procedent d'un poble de Jaén. Igualment, em diuen que recordaven haver-la escoltat a una tuna de Mònaco (allí anomenades “estudiantina”).

Seguint el fil, i suposant que el pasdoble era conegut al sud de França (com per altra part es diu a la història de la Filà Terç de Suavos de Bocairent), vaig contactar amb diverses tunes d'allí. Va ser el responsable de l'“Estudiantina d'Anglet”, M. Christian Laborde, qui em va dir que recordava haver-la interpretada de jove amb l'“Estudiantina de S. Jean de Luz” (al País Basc francès), amb xicotetes diferències, i que era coneguda amb dos noms: “Granada”, o “Nina Pancha”.

Amb aquest segon títol, “Niña Pancha”, també està al repertori de l'“Orquesta de Pulso y Púa El Paular”, de Pozuelo de Alarcón (Madrid).

ció per a acordió de Marcel Camia, editada per H. Lemoine, el 1958 amb el *copyright* de Rowies. És una partitura amb melodia, baix i acords, de la qual pose la primera pàgina.

Una altra versió està anomenada com a “Nina Pancha, Marche Espagnole, par José García”. És un arranjament del mandolinista francès Edgar Bara (1876-1962) per a mandolina i piano i també per a “estudiantina”, i segons la BNF, està publicada el 1904. A la portada diu que està “publicada amb l'autorització de Casa Dotesio”, la qual després va ser “Unión Musical Española”, que actualment, com a editorial està integrada a la multinacional “The Music Sales Group”.

L'arxiu històric de la “Unión Musical Española” està actualment al CEDOA (Centro de Documentación y Archivo), dependent de l'SGAE, on em van dir que no tenen cap partitura. A l'SGAE sí que hi ha una peça registrada amb el títol “Niña Pancha”, de García Badenes, que deu ser la mateixa, i de la qual no tenen cap informació més.

Cal dir que també existeix una sarsuela de l'any 1886 amb aquest nom, *Niña Pancha*, dels compositors Romea i Valverde, però que cap de les seues parts (preludi, americana -ha-

vanera-, cançó francesa, pasacarrer i final) té relació amb el pasdoble "El Suavo".

La tercera que he aconseguit té el títol de "Nina la Bella" (Idylle Espagnole) i es pot dir que és una versió reduïda, ja que tan sols té la primera secció sense repetir i el que coneixem com a Trio. La introducció és la mateixa, té quatre compassos de coda, i en aquest cas és una versió per a veu i piano, és a dir, se li ha afegit lletra. La música és de J. García i M. Lespinasse (compositor i arranjador) i la lletra és de Louis Raynal. Porta un segell de la Biblioteca Nacional, datat el 1910, però l'any de la mort del lletrista és 1899, per la qual cosa la versió deu ser d'abans.

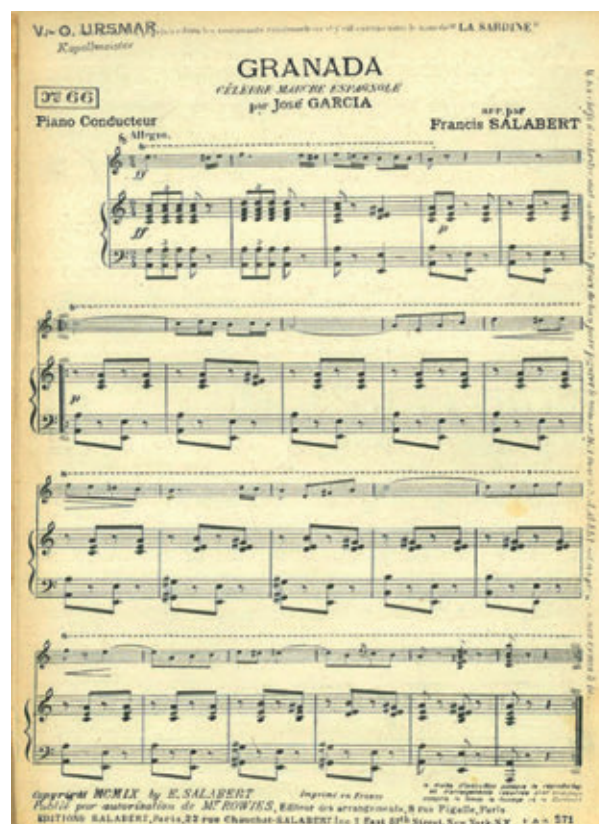
La quarta és una partitura de l'editorial d'Edouard Salabert, i amb arranjaments per a acordió de Francis Salabert, en aquest cas de 1909, amb el subtítol "La Sardine", i amb l'autorització de M. Rowies, on la melodia és igual a les d'abans, però porta l'harmonia xifrada, i de la qual he trobat la portada d'una altra edició on l'editor és ja el fill, F. Salabert, al voltant de 1920. En aquesta portada es diu que és "el millor pasdoble espanyol mai publicat".

També hi ha una edició de "Granada dite la Sardine" de 1909 per a "harmonia-fanfare", on posa: "Musique J. García y F. Salabert (editor) et transcrite per G. Wittmann.", de la qual sols he vist la partitura de la percussió. Aquestes partitures estan en algunes bandes franceses i en la BNF.

Del "Conservatoire Royal de Liège" (Bèlgica) he aconseguit una versió, també de 1909, per a orquestra, gràcies a M. Philippe Gilson, qui em va enviar una còpia de les partitures. Al guió, per a piano-director diu: "Granada, célèbre marche espagnole, par José García. A la part superior es pot llegir, amb dificultats "...marche très populaire dans les restaurants montmatrois (¿) et il est connue sous le nom "La Sardine"; o siga, que potser fóra molt coneguda al barri parisenc de Montmâtre.

La instrumentalització és: flautí, flauta, 2 oboes, 2 clarinets en la, 2 fagots, 3 saxos (dos alts en mi b i 1 tenor en si b), 2 trompes en fa, 2 trompetes en la, 3 trombons, tuba, corda (violins 1r i 2n, viola, cello i contrabaix) i percussió (bombo, caixa, plats i castanyoles). Ací pose la primera pàgina del piano-director:

L'última és "Granada, Marche Espagnole, de José García". És un transcripció per a piano del compositor francès Marius Carman (1850-1911). També pertany a l'editor Joseph Rowies, però el copyright està datat al 1905.

D'aquesta tinc la partitura en paper, trobada en una llibreria francesa, i com he dit, el *copyright* és de 1905. És possible que la partitura siga d'eixe any.

La melodia és la mateixa que totes les que he posades, però en aquest cas, amb l'acompanyament complet per a la mà esquerra del piano.

Quant al compositor, J. García, no existeix cap biografia coneguda. Cal pensar que el compositor i pianista J. García Badenes que té registrat "Niña Pancha" a l'SGAE és el mateix que J. García, compositor de "Granada" de 1905. De García Badenes hi ha referències a la premsa espanyola de l'època com a "joven pianista valenciano en Madrid" entre 1917 i 1930, així com a la de França com a compositor de diverses obres per a piano i com a concertista a la famosa sala Pleyel de París el 1925 i 1926.

També podíem pensar que García Badenes (J.) devia ser el fill de J. García, i que el registrament a l'SGAE de "Niña Pancha" va ser abans de la seua mort el 1959. Però a la tesi doctoral de Sergio Sapena "La Sociedad Filarmónica de Valencia (1911-1945)" ens diu que García Badenes va nàixer el 1894 i que son pare era Carlos García, flautista. Açò, juntament amb la referència que apareix al diari *Las Provincias* el 27 de juliol de 1890, on es diu que al balneari Las Arenas de Valencia, "la Banda de Música de la Casa de la Beneficencia" interpretarà, entre d'altres, "Granada", pasdoble, sense especificar l'autor, fa que rebutgem a aquest compositor com a l'autor de l'obra que ens ocupa.

En ser aquest nom molt comú, i no conèixer el segon cognom, he trobat molts músics i compositors així anomenats, però tan sols uns quants, pels anys en què van viure, podrien ser els autors:

- José García Robles (Girona 1835-1890). Violinista. Va viatjar per Europa.
- José García Solá (Madrid 1860-València 1922). Compositor, pianista, director i docent. De xicotet es va traslladar a València on va compondre moltes sarsueles d'ambient valencià.
- José García i Jacot (1855-1912). Nascut a Catalunya, va ser professor de violoncel·l de Pau Casals a l'Escola de Música Municipal de Barcelona el 1888. Va morir a l'Argentina el 1912.
- José García Pastor, nascut a la Llosa de Ranes (València) al votant de 1871. Va ser director de la banda del seu poble el 1921, de la Banda d'Antella entre 1909 i 1914, de la Música Vella de Xàtiva i de la Banda de l'Alcúdia en diferents èpoques, on també té dedicat un carrer. Com a curiositat, cal dir que Luis Cuello Pastor va ser director de la Banda de Música d'Antella (València) entre els anys 1918 i 1920, com em va dir Dª Mª Teresa Cuello Vañó, però ja que el pasdoble "El Suavo" es conexia a Bocairant des del 1903, no és probable que aquest director de la Llosa i d'Antella siga el "José García" del pasdoble "Granada". José García Pastor va morir el 1937.
- José García Ferrando, nascut a Xàtiva (1808-1894). Era músic militar a Toledo, d'on es va traslladar a Albacete, on va ser un dels primers directors de la Banda Municipal (1861-1864).
- José García Serrano: director de la Banda de Jódar (Jaén) el 1914.
- José García Guill: director de la Banda de Torreperogil (Jaén) entre 1929 i 1930

En cap de les escasses biografies d'aquests músics apareix la composició del pasdoble "Granada". He demanat informació a alguna de les bandes anomenades, però no he obtingut resposta.

Quant a la premsa francesa, hi ha referències de la interpretació de "Nina Pancha, marche espagnole" en periòdics de 1908 i 1912, una d'aquestes per l'estudiantina (rondalla) de Calais-Tzigane.

També el 1899 es diu de la interpretació de la "jolie melodie espagnole 'Nina Pancha'" per la cantant Aurora Castillo, però en aquest cas podria referir-se a la sarsuela de Romea i Valverde, que també apareix anteriorment com a "operete espagnole."

Com a conclusió, podem dir que el pasdoble conegut a Bocairant com "El Suavo", interpretat per primera vegada el 1903 a la Filà Terç de Suavos per la Banda d'Atzeneta d'Albaida, ve d'una marxa titulada "Granada" de José García, editada a França el 1905 i 1909 per J. Rowies i E. Salabert, on ja era famosa, i a la qual Luis Cuello Pastor (músic i suavo) va fer un arranjament per a la filà el 1917, possiblement com a acomiadament quan se n'anava a viure a València.

Potser també fóra el pasdoble que va interpretar la Banda de Música de la Casa de la Beneficència de València el 27 de juliol de 1890.

Aquesta marxa també es coneix a França i a altres països europeus com a "Nina Pancha (dite La Sardine)", de la qual hi ha diverses versions per a mandolines, acordió, piano, orquestra, etc., i que a les rondalles espanyoles es coneix com a "Granada Mora" a Granada, "Niña Pancha" a Pozuelo de Alarcón (Madrid) i "El Alcoyano" a Carcaixent (València).

Partitura de flautí del pasdoble "El Suavo", arr. de Luis Cuello Pastor el 1917, a l'arxiu de l'AUM Bocairant

La partitura original i la data exacta no es coneix, però probablement siga d'abans de 1890, el que faria possible que s'interpretara a Bocairant el 1903, quan la va donar a conèixer la Banda d'Atzeneta d'Albaida (València).

Amb motiu del 150 aniversari de la fundació de la Filà Terç de Suavos, he fet una adaptació per a banda del pasdoble "Granada" de J. García (versió de 1909), anomenat a Bocairant com "El Suavo", perquè es conega la versió més pròxima a l'original.

José Fco. Bernat Belda

NOSALTRES SEREM ELS CAPITANS

Amb motiu de la celebració del 150 aniversari de les nostres festes de Moros i Cristians l'any 2010, a la Filà de Granaders un grup de festers va formar una esquadra recuperant l'antic traçe de la filà.

No ens podíem imaginar que sis anys després d'aquest aniversari, aquesta esquadra donara nom a la capitania de la Filà de Granaders. Una capitania que arriba per unes circumstàncies i motius en els quals a vegades la festa ens involucra a decidir i a improvisar.

Alguns d'aquests festers han fet 50 anys de festa, altres van de camí, sols uns poquets han gaudit de ser capitans i hi ha algú que era tan xicotet que ni ho recorda. Per això mateix quan va sorgir la idea, molts que mai hagueren somiat ser capitans, ningú va dir NO, al contrari, van dir: FESTA AVANT, NOSALTRES SEREM ELS CAPITANS.

La il·lusió d'aquesta capitania ha involucrat a moltes famílies, i ha fet una combinació de sentiments i emocions que sempre recordaran com les seues festes del 2016, unes festes per a un record futur, per a contar als fills i algun dia als néts.

Cadascun d'ells ha tingut el seu moment per a ser el capità, el seu dia de glòria, o alguns només durant unes poquetes hores, però l'essència d'aquesta capitania NOSALTRES SEREM ELS CAPITANS ha estat present durant tots els actes, un era i tots eren.

Toni Ferre, per circumstàncies de salut, ha sigut el capità en quasi totes les celebracions litúrgiques, començant pel dia del nostre Ciri, on se li va imposar la banda de capità, a la missa del dia de Sant Blai, i a la diana i missa del dia de Moros i Cristians. Josep A. Belda, com a representant a l'Homenatge dels Capitans, celebrat al mes de gener, i després com a cap d'esquadra el dia de l'Entrada. Joan Vañó el dia de l'Acapte, i son pare Juan M. Vañó el dia de les Caixes amb el tradicional fanalet. José A. Sanchis, la diana del dia de Sant Blai, com a cap d'esquadra de tota la filà. Toni Calabuig va gaudir de l'emotiva processó de Sant Blai, que amb motiu del centenari de l'Himne del nostre patró va ser cantat a la plaça de l'Ajuntament.

Cal esmentar que el dia de Moros i Cristians després de la missa celebrada a la capella de Sant Blai, pel nostre volgut reverend N'Enrique Giner, en un acte molt íntim i simbòlic, ell va imposar la banda de capità a Vicent Barberà, que era el que presentaria batalla en la disparà al bàndol moro.

José Miguel Cabanes Francés

Pau Pinar, encara que no és nascut a Bocairent, és ja un boicairentí, i amb el seu segon any de fester ha gaudit d'aquesta capitania i de l'Ambaixada del Moro, que era l'acte on hi era capità.

Ramon Tortosa, a la diana del Sant Crist, a la missa i després al "Despojo del Moro", i al bes de la Relíquia, acompanyat de la seua família.

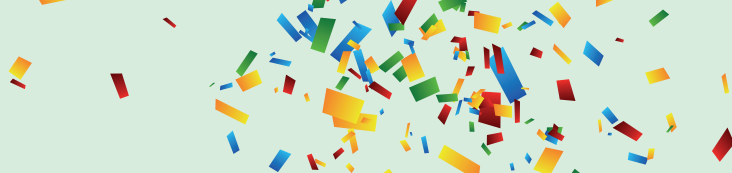
Rafael Puerto Guaita, amant de la música va gaudir del concert fester dedicat als capitans. Però va ser Rafael qui va viure amb molta emotivitat els dos últims actes de festes, el *Te deum* i el Canvi de bandes, on a l'església de les religioses Agustines va ser destituït del càrrec de capità i amb ell, tota l'esquadra.

Agrair a totes les persones que han fet possible aquesta capitania: la Filà de Granaders, la Junta de Festes, familiars i amics de l'esquadra.

Les tradicions a vegades són com el vent, s'han de moure, igual que les estacions del temps, si no arriba l'hivern no arriben les festes, si no ve la primavera no comencen els pannellets, si no ve l'estiu no arriba el mig any, si no ve la tardor no comença la festa avant.

Però les festes són al mateix temps tradició, innovació, creació, renovació... Això de "tota la vida" no existeix, la vida canvia, els temps canvien. El temps passa, la memòria i els records és el que perdura per a sempre.

Paqui Molina Gisbert

ELS MOROS I ELS KARO MAQUILLATS PER LA MATEIXA MÀ

Dues passions, Àfrica i el maquillatge, i amb el temps que porte col·laborant a les festes de Moros i Cristians de Bocairent, s'han anat apropant cada vegada més fins a pràcticament fusionar-se.

Després de més de 15 anys dedicant-me al maquillatge professional en totes les seues facetes (moda, bodes, celebritats, caracterització...), m'he adonat que amb el que més gaudisc és enfrontant-me al repte de transformar els rostres d'aquests festers que lluiran els trages especials de moros el dia de l'Entrada. Molts d'aquests vestits tenen una gran influència del continent africà i, per això, sempre he buscat la inspiració en aquelles terres llunyanes.

Aquesta passió per les pintures tribals em van portar a conèixer el seu origen i el seu significat, a viatjar fins als llocs

més recòndits del continent i conèixer eixos homes i dones que decoren el seu cos per seduir o impressionar els seus enemics. Des del primer moment, un objectiu es va fixar a la meua ment: poder donar a eixes "pintures tradicionals" pinzellades plenes de colors i formes diferents, fusionant l'art del maquillatge de les esquadres de negres i compartint amb ells part de la meua creativitat i admiració per la cultura, encara que respectant el seu estil d'origen.

Descobrir cultures llunyanes i conèixer aquelles formes i estils de vida tan diferents a les nostres ha sigut sempre atractiu per a mi, i sobretot conèixer el concepte de la bellesa per a ells.

El primer contacte a terres africanes va començar l'any 2011 a Kenya i Tanzània. Aquell viatge em va portar a conèixer

la tribu dels Massais. Encara que aquesta ètnia no pinta els seus rostres, vaig quedar sorpresa amb les seues vestimentes i amb la mescla de colors que decoren el seu cos, omplint-lo amb tota mena de collars, braçalets i polseres, donant un contrast ben atractiu amb la seua pell fosca. D'alguna manera, em feia recordar els trages especials de la nostra festa.

El 2012, envoltada per la màgia africana, vaig tornar per visitar Uganda i Rwanda, on vaig poder descobrir altra tribu, els Pigmeus, al llac Bunyonyi, a la frontera dels dos països. És una tribu curiosa, on els seus habitants no fan més d'1,5 m d'alçària, però tampoc tenen una vestimenta tan distintiva com altres ètnies.

Durant aquests quatre anys que han passat des de l'última vegada que vaig estar al continent, tenia clar que Etiòpia seria el destí per dur a terme la meua aventura creativa per la seua riquesa tribal i cultural. Posar els peus en aquell país era tot un somni per a mi. Volia descobrir les tribus que tant m'han inspirat en els meus maquillatges.

La majoria d'aquestes tribus tan insòlites, com els Surma, Nyagatons, Hamers i Karo, es troben al sud d'Etiòpia, el país més desconegut d'Àfrica, però el més interessant.

El concepte de "bellesa" que té aquesta gent és abstracte, pinten el seu cos amb pigments naturals i minerals, amb el seus dits i amb trossos de fulles, adornant-se també, amb tocats fabricats per ells mateixos amb qualsevol objecte del seu entorn. Realment trobar aquesta visió tan artística de la bellesa fora dels estàndards tan marcats d'allò que coneixem, em resulta fascinant! Per a ells és una forma d'expressió molt representativa que crida l'atenció i sedueix al turista que va a visitar-los!

Aquest viatge a Etiòpia es va desenvolupar aquest passat agost, amb una gent increïble que vaig conèixer una vegada arribar allí. Estiguérem quasi un mes explorant el país de nord a sud. Des de la capital, Addis Abeba, agafàrem els 4x4 i començàrem l'aventura cap a terres tribals. Tres dies de baixada i moltes hores de viatge, però amb un somni per complir. Finalment, després de travessar aquelles terres tan inhòspites, arribàrem al poblat Surma, acampàrem i començàrem a mesclar-nos amb aquella gent tan curiosa. Els Surma són la tribu més salvatge, i es caracteritzen en el cas de les dones per incrustar-se plats de ceràmica al llavi inferior i a les orelles, amb fins estètics i de seducció als homes. Veure'ls preparar les seues pintures era un dels moments que més buscava, fins que ho vaig aconseguir l'endemà en visitar l'aldea.

En veure'ns arribar, de seguida ratllaren pedres, mesclaren el pols blanc amb aigua i començaren a pintar-se els uns als altres, utilitzant dits, pals. I el més curiós que vaig veure, amb talls de fulles estampaven dibuixos per tot el cos i creaven figures sorprenents!!! De sobte, una dona va començar a pintar-me el rostre amb la mescla que acabaven de preparar. Em vaig deixar portar pel moment com una més de la tribu,

va ser molt divertit! Encara que he de dir que aquest ritual per rebre el turista és una miqueta confús, perquè no saps mai on està la realitat. Es forma un cercle al teu voltant per veure qui és el que més crida l'atenció amb aquella bellesa tan abstracta i creativa. Sols busquen ser fotografiats i demanen per cada foto entre 5 i 10 "birs", moneda local que equival a uns 0,20 i 0,50 €. Tot un negoci per a ells, que els resta autenticitat. La meua impressió va ser un poc decebedora. Encara que jo mantenia la idea que m'havia fet arribar fins allà. A la meua motxilla, els meus maquillatges m'acompanyaven per trobar el moment idoni.

Abandonàrem aquelles terres Surma i avançàrem per arribar al “Valle del Omo”, en direcció a Turmí, on habiten els Karo i els Hamers.

Aquella vesprada, en arribar a la tribu dels Karo, vaig sentir que estava més a prop d'aconseguir el que més desitjava en molt de temps. Als peus del riu Omo, on es troba aquesta tribu, observava atentament com dos xiquets omplien de puntets blancs els seus rostres, fent servir un palet. I jo sentia el desig de voler fer el mateix. Aleshores, vaig demanar els permisos convenients i acceptaren gratament. Els nervis començaren a sentir-se, i després d'explorar el poblat i la seua gent pintada, estava preparada per a començar.

La dona que es va oferir es va acostar, i vam seure en un tronc que hi havia just davant d'aquelles vistes que tantes vegades havia vist als documentals i a les fotografies que guardava per a les meues inspiracions, era un moment únic per a mi, i estava passant...

Un cara a cara que serà difícil d'oblidar, una mirada intensa desconcertant, una pell fosca com el carbó i un repte a complir. Xiquets i altres membres de la tribu s'anaven acostant

expectants en veure'm traure els maquillatges. Els més petits s'acostaven tocant-me els cabells i acaronent-me la pell, mentre començava a dibuixar en aquell rostre, tractant que els nervis i l'emoció d'aquell moment no m'impediren fer realitat aquell somni, el qual volia gaudir plenament. Amb la pintura blanca ressaltada a la seua pell, vaig deixar portar la meua creativitat, introduint al mateix temps colors vius i

formes noves per a ells, però respectant sempre el seu estil. Entendre's, no era fàcil, però jo tractava de comunicar-me sempre amb un gran somriure en agraïment i per tranquil·litzar la situació, encara que prop estava el guia de la tribu que ens ajudava amb la traducció. Era complicat poder donar un bon acabat al maquillatge perquè els petits no paraven d'agafar-me les coses de les mans, i les condicions no eren gaire favorables, per la qual cosa massa bé va quedar!!

Davant del mirall, el rostre de sorpresa de Suri en veure's maquillada es va gravar en mi per a sempre, i va provocar que tothom volguera transformar-se. Però com la nit anava apropant-se, només vaig poder fer unes pinzellades de color a una xica ja pintada per ells, que no es va perdre detall, asseguda al meu costat. L'agraïment era mutu, i finalment vaig regalar tot el material que portava. Palpaven els productes curiosos i se sorprenien de veure brillar les purpurines que portava. L'acomiadament va ser divertit, Vane i Suri insistien en el fet que recordara els seus noms, agafant-me del braç i cridant "call call, telephon", moltes rialles, estaven excitades i jo emocionadíssima. Finalment, vaig agafar el pinzell de nou i sobre la pell del seu braç vaig deixar escrit el meu tel·lèfon. Amb un gran somriure, vaig marxar pensant que algun dia tornaria...

Yolanda Blasco

Paula Sangenaro

BOCAIRENT I EL TEMPS

Bocairent, poble del color de la tardor, ple de petjades medievals que es veuen a contrallum i t'atrapen des de lluny. Els seus carrers empedrats ens recorden els nostres avantpassats, i per les seues finestres, el rostre de Mariola ens acompanya en despertar. La música sonava a l'estiu entre dolçaina, tabals i caps de dansa, i ara uns moros marins preparen herbero i rotllets d'anís. Qui guanyarà la batalla mora i cristiana? Qui ens contarà millor la seua història, la casa amb cova més engalanada o la filà més pronunciada? Els forasters i estrangers vénen contínuament a conèixer millor l'interior més valuós, la Plaça de Bous més antiga, la representació del *Pas de l'Hort* més emotiva. Des del pont de darrere de la vila ens sorprenen les vistes d'allò que va ser, el que les velles fonts van brollar i els aljubs van guardar per algun dia poder-ho mostrar. De segur enregistraran en les seues memòries el monestir, que està terra endins, i si s'aboquen per les Covetes a febrer, podran als moros saludar i els pastissos de les monges tastar.

Poble de postal de Nadal, muntanya d'exquisits paladars, territori amic de Sant Blai!

Orografia complexa al barranc de la Fos. Les muntanyes són com ones de pedra, semblen papers que s'envolen en el temps, contenen inscripcions i gravats del passat, sols aquestes ens podrien contar milions d'històries de l'antiguitat. Aquestes i la Cova d'En Gomar, que de segur encara ens reserva secrets i mostres per minuciosament analitzar. Horts escalonats, cases en zig-zag mesclant-se intimitats, i des dels miradors de les

cases medievals, impressionant quadre que silencia el dialogar. L'espectacle comença, la funció ens encisa, quanta història un passeig per Bocairent ens pot regalar.

Temps d'abans que cada any a partir de l'1 de febrer torna a sorgir. S'enceta de nou un sentiment fester, esclata un amor vertader més enllà del temps, que només dit en vers pel poeta Ibn Ruhaim podria tornar a fer-se present.

Entre mantes i boirines, creus i mitges llunes, l'hivern arriba i l'alt campanar ens avisa que la gelor de la muntanya s'acosta, però amb el soroll de la seua gent que desfila, el càlid somriure torna de seguida. La manta ens cobreix agraïda, la pell es refugia baix la grossa llana i fil per fil ens mostra un suau abric. Sense aquesta no seria el mateix, sense aquesta els carrers es plenarien de fred. La seua presència és l'essència principal d'un perfum que a tots agrada provar i l'Home de la Manta també somriu en veure-la pels carrers en processó avançar.

El fester bocairentí ens dibuixa un recorregut visual de la seua festa especial, on l'acolorit fanalet inicia la festa, i l'esquadra amb elegància i senyoriu avança fins a la plaça. El Sant Crist és testimoni del joc de trages que ha vist per la seua muntanyeta ascendir, amb fred i son, amb pluja o sol. La Verge de la Soledat, ara ben pentinada i arreglada, l'ha acompanyat a l'ermita amb complicitat. I el Lleó Ibèric ens ha confessat que allí dalt – des d'antany i any rere any – u se sent especial. El dia de Sant Blai tot el poble en unió rendeix fervent homenatge al seu patró.

Quan l'arcabús dona pas a la batalla i la pólvora ha deixat d'estar apresada, els dos bàndols fan tot el possible per donar la talla, alhora que els seus pendons majestuosos onegen airosos en l'alt del castell, escenari dels guerrers. El moro es converteix al cristianisme, mentre els trages llueixen voluptuosos i els aplaudiments uneixen sentiments. "Vítol al Patró" per molts és pronunciat, i sona tan fort que fins a Maratea ha arribat i a les seues costes també sant Biagio és aclamat.

La tradició camina, el maquillatge pren vida, la música es respira i tot màgicament ho il·lumina. Records, il·lusions i devocions es plasmen en un mapa que es vesteix de gala i un trajecte que sembla perfecte. I entre tocs de tambor i mirades d'esplendor, homes i dones, ambaixadors i alferes continuen mostrant un espectacle inigualable, una professió on caben tots i un destí per ells escollit: defensar el seu castell i estimar la seua gent, endevinant que a tot visitant li encantaria tornar a descobrir l'atractiu d'un poble que convivia a tornar sovint...

Doncs conta la llegenda que una princesa, capitana cristiana de terres llunyanes, es va enamorar d'un moro guerrero de Bukayran i ambdós aconseguiren –escoltant alhora el mateix compàs i marcant sempre igual pas– que les lluites, que durant segles hi hagué entre els dos bàndols enemics, esdevingueren en acords consensuats d'amistat i pactes d'amor i fidelitat. Des de l'alcàsser es divisava entrelaçada la força del moro i la bellesa de la cristiana, que sempre anaven de la mà, igual que el Vinalopó i el riu Clarià. La mesquita àrab de Sant Joan, el seu punt d'unió; el barri de Sant Pere, la seua llar de reunions secretes i mirades discretes, i la calçada excusada, l'accés prohibit a la vila que als dos enamorava. Terra de moros i cristians, on la princesa va trobar en els nombrosos atzucacs eixides per mantindre al moro guerrero al seu costat, no permetent que la seua passió s'acurtara en el temps, s'estretira sense més; ampliant el raval, allargant la ciutat, sembrant horts al seu voltant, obrint pas així a una convivència del tot especial. La seua forta convicció aconseguí que l'escaleta del carabassí els transportara de la mesquita de Bukayran a l'ermita de Bekirent i, pujant escaló a escaló, pedra sobre pedra, segle rere segle, allí, en la part més alta del lloc, de nou es van donar les mans i les campanes eixe dia no van deixar de sonar.

Excavant en la dura roca del passat, la ploma almoràvit va descobrir que tot el gel de la cava el van convertir en diamants, amb els quals van filar uns carrers, van teixir un poble, van dibuixar un bonic paisatge. Com l'ordit i la trama, la mirada intensa d'ell i la tendresa d'ella van posar en marxa les llançadores de la maquinària del temps, i es van retrobar segles després, a les mateixes terres, però en diferents focs o cases, recordant que aquell templat capità i la princesa van compartir nombroses vivències, van guanyar batalles, van segellar somnis, van deixar imprés el seu alé pacífic en aquelles terres.

Des de llavors, ella conserva la clau del portal d'agost, porta principal de la ciutat que ell defenia i que amb el seu cor protegia. Avui ella així ho sent, com el vent que l'acarona, però no veu. Ella el mira i tot ho endevina, ja que a la seua pell té tatuada la seua mirada, i el tacte d'ell la transporta a altre temps. I, de sobte, el veu vestit amb les millors llanes o amb el més blanc lli. La vila d'avui es torna màgica, com la ruta que encara l'envolta i tot torna a ser real, però un poc subliminal i Bocairent torna a brillar.

Al carrer de les voltes, set revoltes van traçar per ensenyar-se a caminar adaptant-se als desnivells de la vila medieval. Van conviure junts moros i cristians, van escoltar units el riu més avall, van mesclar costums i convertir diferències en virtuts. Tots dos es van trobar amb guerres d'arena, però van lluitar amb plomes de pedra, perquè l'aigua sàvia que els envoltava destil·lava un amor entre lluna i creu que anava transformant-se en símbol etern, adonant-se que eren germans del temps.

Al molí àrab d'En Gomar, l'aljub el feia funcionar. A la princesa la veu i el Ball del Moro la feia somiar. I com al pouet de Sant Vicent, un xicotet filet d'aigua no ha deixat mai de brollar, un pedaç d'ell segueix amb ella, mai s'asseca. Potser es pare el temps si tornen a mirar-se als ulls amb lluna plena. La pintarien mitja mora, mitja cristiana, amb ulls d'home i llavis de dona, amb tela blanca i intensa força.

La pedra d'aquell alcavor àrab continua viva, transporta aigua que sona a pau, i guarda un secret d'amor ancestral, ara descobert i manifestat en passions inoblidables i en connexions inexplicables, ja que per uns moments el passat es fa present, i tan sols en el silenci de l'ànima se sent que així va ser en aquella llunyana realitat, en aquell Bukayran ara difuminat. Les propietats de la mel elaborada amb les herbes d'aquella jove Mariola s'han descobert intactes, i els sentiments de la princesa han aguardat latents, l'una i altres han traspassat el temps.

Les pedres de Bocairent i els ponts de les diverses existències han permès una trobada avui casual, una mirada en la qual aprofundir, han conjugat una estima complicada que ve de lluny, ve d'abans de la conquesta cristiana. Uns minuts avui, tota una vida allí, per les terres musulmanes del poble més bonic. Ell ens regala unes lletres que tal vegada provenen de les estreles, i passejant amb globus per aquestes s'adverteix que Bocairent té una forma peculiar, el seu contorn pareix mostrar el signe de l'infinit, signe que uneix el poble medieval i el poble nou, l'ahir i l'avui, un moro vell amb una espanyoleta, un marroc amb una suava i un moro marí amb una princesa d'ahir. La seua història també infinita desfila entre papers, entre línies que la raó no entén, però que el cor conté, i amb esquadra o batalló, i amb plena acceptació, la marxa cristiana sols llueix quan va acompanyada de la mora. Tropes que s'avisten avançar, pergamins que contenen vestigis del passat, on la vida torna a guanyar. Pinzellades de records que el temps cronològic torna a recrear, i somnis intermitents que en temps de festes s'aconsegueixen despertar. Ell desfila, ella l'admira, i junt amb ell pels mateixos carrers camina, pregont-li als quatre vents que la seua amistat és de gran vàlua i que de lluny encara l'estima.

El destí va fer possible que ella els tornara a descobrir, recordant el moro del turbant guerrero i el Bocairent islàmic perdut en el temps. L'escenari és el mateix i, per això, de vegades a molts ens sembla un poble diferent, com si el temps allí no hagués passat i uns arrels en aquest haguérem trobat. És com una brúixola que ens marca una ruta, un camí que no té fi i una senda que ens recorda que temporalment sempre formarem part d'aquest, donant-li so a aquella antiga *moaixakha* o cançó mossàrab "*Què faré jo, o que serà de mi? Amor! No t'allunyes de mi!*".

Elena Martínez

Solsida

A l'alba he escoltat la crida a l'oració Fayr,
quan l'àrab omplia els meus carrers,
les sèquies regaven els planters,
i el califat dictava les lleis.

Germans arribaren del nord,
i les campanes ara regnaven,
nous parlars i nova gent,
que sembrarien el nou Bocairent.

He vist córrer la injusta sang
de la guerra entre germans.
I l'angúnia dolorosa de la despoblació,
preu que he de pagar per l'edat.

Us he vist nàixer i també morir,
enamorar-se, créixer, sentir,
plorar, desfilar, aprendre, ballar,
gaudir, pelar-se de fred i també suar.

No s'entén el vosaltres sense mi,
i jo no tinc cap sentit sense vosaltres.
M'heu viscut de dalt a baix i us he parit.
Sou jo, però em camineu fugint.

Les esclètxes em separen dels vius,
i caïc.
Em mireu impassibles,
i caïc.
Caïc i em deixeu morir.

Levi Sempere Ferre

